

BARCELONA

1910

POSTALS DE B.Y P. 1907-1914

Daniel Venteo

BARCELONA

1910

POSTALS DE B. Y P. 1907-1914

Daniel Venteo

Primera edició: març del 2017

- © dels textos i de la selecció de les imatges:
Daniel Venteo Meléndrez
- © dels drets de les postals: B. y P. (ed.)
- © de l'edició: Editorial Efadós
i Ajuntament de Barcelona
- © de la col·lecció Targeta Postal:
Editorial Efadós

Editorial Efadós

Carrer d'Edison, 3 · Nau A
Pol. Ind. Les Torrenteres
08754 El Papiol (Barcelona)
Telèfon 936 731 212
efados@efados.cat
www.efados.cat

Ajuntament de Barcelona

Direcció d'imatge i serveis editorials

Passeig de la Zona Franca, 66
08038 Barcelona
Telèfon 93 402 31 31
barcelona.cat/barcelonallibres

Consell d'Edicions i Publicacions

de l'Ajuntament de Barcelona:

Gerardo Pisarello Prados, Josep M. Montaner
Martorell, Laura Pérez Castallo, Jordi Campillo
Gámez, Joan Llinares Gómez, Marc Andreu
Acebal, Águeda Bañón Pérez, José Pérez Freijo,
Pilar Roca Viola, Maria Truñó i Salvadó,
i Anna Giralt Brunet.

Directora de Comunicació:

Águeda Bañón

Director d'Imatge i Serveis Editorials:

José Pérez Freijo

Idea original, disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Assessorament lingüístic

Neus Doncel Saumell

Fotografia de la portadella

Els fanals de l'arquitecte municipal Pere Falqués, del 1906, i la presència destacada de la teulada monumental de la Pedrera d'Antoni Gaudí, enllestida cap al 1910, presideixen aquesta composició fotogràfica que, des del Cinc d'Oros, mostra en tota la seva magnificència el passeig de Gràcia amb el perfil de la ciutat antiga al fons de la perspectiva.

Procedència de les postals

Les postals formen part de la col·lecció de Ramon Pla Marco, excepte la de la pàgina 6 que pertany a la col·lecció de Daniel Venteo Meléndrez.

Agraïments

Jorge Álvarez, Francisco Arauz, Enric Comas
Parer, Miquel F. Pacha, Lluís Gelis Codinach,
Carmen Giménez, Joan Giner, María José González, Eugenia Lanza, Toni Lanuza, Ricard Marco, Jep Martí, Jesús Serdío, Jaume Tarrés
Pujol i Valentí Pons Toujouse.

ISBN volum 3: 978-84-16547-27-2

ISBN Ajuntament de Barcelona:

978-84-9850-971-7

Dipòsit legal: DL B 5055-2017

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a Cedro (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) - www.cedro.org.

ÍNDEX

**· Introducció: Barcelona
en gelatinobromur 7**

La ciutat antiga 15

- Antic baluard del Rei 18
- Portal de la Pau 21
- Moll de Sant Bertran 28
- Monument a Colom 32
- Rambla dels Caputxins 37
- Catedral vella 41
- Pla de Palau 46
- Palau de Belles Arts 50
- Arc de Triomf 53
- Monument a Aribau 58
- Castell dels Tres Dragons 61
- Cascada monumental 64
- El llac de les barques 68
- Saturno Park 72

L'Eixample 81

- Plaça de Catalunya 84
- Universitat de Barcelona91
- Monument al Doctor Robert 94

- Rambla de Catalunya 97
- Casa Lleó Morera 100
- Casa Batlló 102
- Casa Milà 106
- Convent dels Caputxins 108
- Sagrada Família112
- Hospital de la Santa Creu
i Sant Pau 115
- Les Arenes118

Més enllà de l'Eixample..... 121

- Gran de Gràcia 124
- Avinguda de la República
Argentina 127
- Park Güell 132
- Avinguda del Tibidabo 138
- Passeig de la Bonanova 140
- Plaça del Doctor Andreu 146
- Cim del Tibidabo147
- Estació superior
del funicular 150
- Restaurant del Tibidabo 153
- Observatori Fabra 157

INTRODUCCIÓ

BARCELONA EN GELATINOBRUMUR

Barcelona, 1914. Poc abans de l'esclat de la Primera Guerra Mundial, el conflicte bèl·lic que ha estat considerat per molts autors com el veritable inici del convuls segle xx, un jove barceloní es va cartejar durant mesos amb una cosina seva resident a Montevideo, a l'Uruguai. El nom d'aquest jove barceloní era Rafael Segura i treballava en una papereria de la cèntrica plaça d'Urquinaona cantonada amb la ronda de Sant Pere. Amb el nom comercial d'*Hijos de Francisco Sabater*, l'empresa es dedicava a la venda de material d'oficina a més de produir els seus propis quaderns i materials impresos. En els seus aparadors, tal com s'endevina en algunes fotografies contemporànies, s'hi exposaven col·leccions de postals sobre Barcelona, entre les quals hi havia, sens dubte, les postals B. y P., una col·lecció completa de les quals va utilitzar el seu treballador Rafael per explicar la ciutat a la seva estimada familiar.

A través de les seves anotacions manuscrites al dors de les postals, es reconeix una ciutat que, en molts aspectes, es va mantenir intacta fins als anys de la Guerra Civil i la terrible postguerra franquista. Rafael vivia molt a prop de la parròquia del Pi i coneixia molt bé els barris del centre històric. Sorprenentment, també era un gran coneixedor de la resta de la ciutat, tal com evidencien les minucioses explicacions anotades al dors de les postals B. y P. trameses a Amèrica. Malauradament, sembla que no s'han conservat les missives de resposta rebudes pel barceloní

des de l'altra banda de l'Atlàntic. Però sí que és possible aproximar-se, tot i que massa sumàriament, a la personalitat de la destinatària de les postals barcelonines. La seva família estava estretament lligada als Forteza, una de les nissagues benestants de la capital llatinoamericana, vinculada a l'anomenat *Partido Colorado*, una formació política fonamentalment urbana, ben arrelada a la capital, Montevideo, i de tendència progressista i inspiració europea.

Coneixem alguns dels punts de venda i alguns dels remittents i destinataris de les postals B. y P. –com aquesta bella història de Rafael Segura–, però, malauradament, un segle després encara desconecem qui s'amaga al darrere de l'extraordinària col·lecció de postals editades amb aquestes sigles. El seu editor –o probablement editors– no sembla haver deixat rastre documental que permeti identificar-lo amb nom i cognoms. Aquesta llacuna en el coneixement dels promotors d'aquestes postals no disminueix, tanmateix, el valor de la seva producció cartòfila ni l'interès creixent que les seves edicions han despertat entre els col·leccionistes i els interessats en la història de la postal fotogràfica en general. Les postals B. y P. són un petit tresor de la cartofília catalana i encara avui un repte per als investigadors.

Per la seva qualitat tècnica i per la singularitat de la seva mirada sobre la Barcelona dels anys a cavall de les dècades del 1900 i del 1910, les

postals B. y P. han esdevingut des de llavors una de les edicions més preuades pels amants de la fotografia antiga. B. y P. edità les seves postals fotogràfiques en gelatinobromur, fet que va garantir una extraordinària qualitat tècnica. Les postals es van convertir, d'aquesta manera, en reclams molt valuosos per seduir els destinataris sobre el valor afegit de visitar la capital catalana.

Per a Barcelona, les dues primeres dècades del segle xx van representar un període de creixement ambiciós i, d'alguna manera, de refundació de la ciutat. Després de les agregacions a Barcelona dels antics municipis de les Corts, Gràcia, Sant Andreu de Palomar, Sant Gervasi de Cassoles, Sant Martí de Provençals i Sants, es va plantejar la necessitat de donar resposta als nombrosos reptes que presentava la nova realitat urbana en clau metropolitana de la capital catalana. Entre les propostes per dirigir el nou futur de la ciutat hi va haver el Pla d'enllaços entre el centre de la ciutat i els nous territoris annexionats, la transformació urbanística de la ciutat antiga o la definitiva creació de nous grans equipaments educatius, socials i assistencials, com ara el Pla municipal d'escoles o el Projecte del nou hospital de Sant Pau.

La regeneració de la vida política local a partir del 1901 va tenir la seva traducció poc més d'una desena d'anys després amb la constitució de la Mancomunitat, el primer exercici d'autogovern nacional català d'ençà de la desfeta institucional de la guerra de Successió el 1714. Els projectes de renovació i de planificació urbanístiques, impulsats d'una manera irreversible a partir del sanejament de les finances municipals a partir del 1905, amb la participació del Banc Hispano Colonial, foren una fita que va permetre a Barcelona somniar amb l'organització d'una nova Exposició Internacional, després de la fallida de la de les Indústries Elèctriques, que finalment

va prendre la forma de l'esdeveniment del 1929. «La primera dècada del segle xx va quedar, en el record dels barcelonins, com els anys de les bombes i la Setmana Tràgica, els anys de l'esventrament del barri vell per la via Laietana i els anys de l'esclat del transport públic basat en una electrificació cada cop més present als carrers», van afirmar els periodistes Josep Maria Huertas Claveria i Jaume Fabre. Els editors B. y P. van obviar pràcticament tots aquests esdeveniments de la seva producció cartòfila en benefici d'aquells valors que eren considerats més immutables, com ara l'art públic i l'arquitectura. Els mateixos Huertas i Fabre afirmaven que «en canvi, aleshores no feien gaire cas al que ara, amb perspectiva històrica, considerem que va deixar una empremta més fonda en la personalitat de la ciutat: l'arquitectura modernista». No hi ha dubte que l'olfacte comercial dels editors B. y P. era l'adequat, i que la seva aposta per retratar aquella Barcelona modernista, en ple auge, va ser encertada. De fet, alguns dels espais i edificis reproduïts en les seves postals ja fa anys que no existeixen i l'únic testimoni visual existent són, precisament, aquestes postals bellament editades.

A diferència d'altres editors, B. y P. van numerar totes les seves postals. De l'anàlisi de les edicions conservades es poden reconèixer fins a sis col·leccions ben diferenciades: dues sèries dedicades a vistes diürnes de Barcelona, amb numeració i personalitat tipogràfica pròpies; una altra sèrie de vistes nocturnes de la ciutat; una quarta sèrie amb una desena de postals específiques d'arquitectura modernista, amb la indicació de l'autor del projecte; una cinquena sèrie amb vistes de la nevada del gener del 1914; i, finalment, l'anomenada pels editors *Sèrie B*, dedicada a poblacions de la resta de la província de Barcelona, amb unes quaranta postals que comprenen les localitats de Martorelles, Montgat, Sant Cugat del Vallès, Figaró-Montmany i Argentona, entre d'altres.

Tot i que, des de la dècada del 1880, el monument a Colom presidia el Portal de la Pau i era la principal icona de la façana marítima de la ciutat, a partir del 1907 s'afegia un nou element al disseny de la confluència del passeig de Colom i l'inici de la Rambla: el nou i monumental edifici de l'embarcador de passatgers marítims. El luxós restaurant del Mundial Palace n'ocupava la planta noble. A baix, la rambla de Catalunya fotografiada des del carrer de la Diputació.

Poble sec

La primera visió de conjunt de Barcelona, a mitjan segle XVI, va ser dibuixada des de la muntanya de Montjuïc, que des de llavors s'ha convertit en un mirador urbà excepcional. A la dreta, la central elèctrica de la Canadenca abans de la construcció de la tercera xemeneia cap al 1912. A la part esquerra s'observa la ronda de Sant Pau, que, més enllà dels barris de Ciutat Vella, esdevé el carrer del Comte d'Urgell, que travessa tot l'Eixample.

Les primeres postals editades per B. y P. documentades corresponen a dues edicions dels anys 1907 i 1908 respectivament. Es tracta de dues postals retolades amb el número 1, totes dues sense la característica franja negra que posteriorment va popularitzar la seva producció. La primera d'elles és una vista de la tribuna engalanada del concurs hípic celebrat al mes de juny del 1907 a la plaça d'armes del parc de la Ciutadella. El text que figura sobreimpressionat a la postal és: «B. Y P. Nº1 - CONCURSO HÍPICO 1907. BARCELONA». Malauradament no sembla que s'hagin conservat gaires postals d'aquesta sèrie que integrava el nom de la capital catalana i una inconfusible disposició tipogràfica. Una postal d'aquesta sèrie, circulada a l'abril del 1908, està dedicada al monument al general Prim i ja arribava al número 58.

La segona de les postals documentades mostra els entorns de la Capitanía General al passeig de Colom, on la família reial espanyola es va allotjar durant la seva estada a la capital catalana a l'octubre del 1908. *Ayer quedó terminada* –informava *La Vanguardia* del 22 d'octubre d'aquell any– *la instalación del mobiliario de las habitaciones que en la Capitanía general han de ocupar SS. MM. durante su estancia en esta capital*. La mateixa crònica periodística també reportava un petit detall d'una gran transcendència per a la biografia de les postals B. y P. corresponent als actes protocol·laris celebrats a l'antic palau de la Generalitat: *En el vestíbulo estarán formados en línea de honor los mozos de la escuadra con traje de gala [...]* Y, una nota, en extremo

simpática. También en el vestíbulo del palacio de la Diputación estarán formados los voluntarios catalanes de la guerra de África. Aquellos veteranos, vistiendo sus trajes típicos y luciendo las condecoraciones que honran sus pechos como efemérides de sus hazañas, formarán en línea de parada y serán revisados por Don Alfonso XIII. Un d'aquests veterans catalans amb la seva indumentària de la guerra d'Àfrica era precisament el protagonista fotografiat davant de Capitanía General en la primera de les postals fins ara localitzades, propietat d'un col·leccionista particular.

En total, es calcula que el catàleg de B. y P. no va superar les 300 postals diferents, una xifra modesta comparada amb les més de 4.300 postals editades per A. T. V. entre els anys 1905 i 1930, obra ben estudiada pels especialistes cartòfils Ramon Pla, Ernest Boix i Jaume Tarrés Pujol, ànimes del prestigiós Centre Cartòfil de Catalunya.

La col·lecció de postals B. y P. és, en definitiva, un testimoni excepcional sobre la vitalitat d'una ciutat com Barcelona, que encarava el nou segle xx amb una ambició modernitzadora sense precedents, mantinguda amb alts i baixos durant la resta del primer terç de la centúria. En la majoria dels casos, la Barcelona evocada en aquestes imatges, datades principalment entre els anys 1907 i 1914, ja no existeix. Són finestres a una ciutat pràcticament esborrada per la Guerra Civil i la dictadura; són finestres a un món d'ahir desaparegut i que es presenta, si no en tota la seva complexitat social i cultural, sí amb una gran capacitat evocadora.

Situat a la confluència de l'avinguda Diagonal amb el carrer de la Riera de Sant Miquel, el convent dels Caputxins dissenyat per Enric Sagnier és especialment conegut per la seva església, dita *de Pompeia*, construïda entre el 1907 i el 1910. El convent, la façana lateral del qual s'aprecia a la dreta, es va enllestir cap al 1915, quan probablement va ser presa aquesta fotografia.

CAPÍTOL 1

LA CIUTAT ANTIGA

Les postals B. y P. van contribuir a la codificació d'una determinada visió dels valors patrimonials i socials dels barris de la ciutat antiga, amb una preponderància manifesta per la façana marítima, l'activitat portuària, els monuments, la catedral i el parc de la Ciutadella, com també ho feien les editades per Lluís Bartrina, Lucien Roisin i, uns quants anys més tard, Adolf Zerkowitz. A diferència d'Àngel Toldrà Viazo, la perspicàcia del qual el va portar a editar una aclamada sèrie de postals sobre els esdeveniments de la Setmana Tràgica, B. y P. va obviar de la seva producció cartòfila tot el que pogués tenir a veure amb els esdeveniments polítics, els projectes de renovació urbanística, el terrorisme anarquista o els gàngsters a sou de la patronal. Les seves eren postals per projectar una imatge de confiança i orgull ciutadà. La seva mirada es dirigia cap a les obres mestres del Modernisme i cap als atractius indiscutibles d'una ciutat en plena projecció internacional.

El pla de Palau havia estat un dels indrets més fotografiats de la història de la ciutat, i encara

ho era també a la Barcelona dels primers anys del segle xx. No en va havia estat aquí mateix on havia tingut lloc la realització de la primera fotografia de la història d'Espanya. Els valors monumentals de la plaça, tot i que n'havia desaparegut el vell palau Reial cremat, semblaven continuar pràcticament inalterats. Les escenes de vida quotidiana entorn de la font del Geni Català eren gairebé les mateixes que dècades enrere.

Tot i que feia més de mig segle que havien estat enderrocades, el traçat de les antigues muralles medievals continuava essent una mena de frontera mental per als barcelonins dels barris vells, de la mateixa manera que ho era per als de la Barcelona nova, cada vegada més allunyats de la dinàmica urbana de la ciutat antiga. Els nombrosos i grans solars disponibles més enllà del Raval, a l'altra banda del Paral·lel, o més enllà del barri de Sant Pere, a l'altra banda del Saló de Sant Joan i de l'Arc de Triomf, al Fort Pienc, oferien possibilitats insospitades per a una ciutat que feia massa segles que havia estat obligada a malviure sense la possibilitat de creixement urbà.

Font del Geni Català

Construïda entre el 1851 i el 1856, aquesta font monumental està dedicada al llavors capità general de Catalunya, marquès de Campo Sagrado, que havia fet arribar aigua de la mina de Montcada a la ciutat el 1826. Pels seus brolladors corre simbòlicament aigua dels rius Ebre, Segre, Llobregat i Ter, representades per les al·legories escultòriques respectives. En paraules del seu arquitecte, Francesc Daniel Molina, la font era presidida per una figura que simbolitzava «el geni emprendedor dels catalans».